

Şiirin Dünyası

Necat BİRİNCİ*

Özet

Şiir, tanımı zor bir edebiyat türüdür. Şiirin pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar şiiri daha iyi anlamaya ve ondan zevk almaya yardımcı olmaz. Bunlar çoğunlukla yapıldıkları dönemin şiir zevk ve anlayışını yansıtır. Şiirde kelimelerden çok nasıl kullanıldıkları önemlidir. Şiir dili günlük dilden ayrılır. Şiirde konu değil konunun işlenişi önemlidir. Şiirde düşünceler yer alabilir, ancak şiir bazı düşünceleri anlatmak için yazılmaz. Bazı şairler şiirin ne olduğunu şiirleri ile anlatmak istemişlerdir.

Anahtar kelimeler: Şiir, kelime, duygu, düşünce

Abstract

Poetry is a literary art form that is hard to describe. Although some description of poetry have been made, these descriptions do not help to better understand poetry, nor do they contribute to the joy it provides. These descriptions usually reflect the appreciation and understanding of poetry in their times. In poetry, how the words are used is more important than the words themselves. Hence, the language of poetry is different than, the everyday language. In poetry, the way a topic is treated might supersede the topic. Ideas might take place in a poem but poems are not written to explain ideas. Some poets have found no other way than writing poems to describe what poem is.

Keywords: poetry, word, emotion, opinion

Güzel sanatlar içinde anlatılması, bir sınır içine alınması en zor olan her halde şiirdir. Başlangıçtan beri şiirin sayısız tanımı yapılmıştır. Bütün bunlarda, şiire ancak bir yönü ile yaklaşılmaktadır. Bunların hiçbiri, şiiri tam olarak kuşatamamıştır.

Üstelik şiir sadece edebiyat alanının bir şekli değildir. Sözlerle olduğu gibi, seslerle, renklerle, şekillerle ve hareketlerle de şiir ortaya getirilebilir. Raksta, musikîde, resimde, heykelde, mimarîde hep şiir ufuklarına yönelen hamleler hissedilir.

Bu son söylediklerimiz, şu andaki konumuzun dışında yer alır. Biz burada, edebiyat, çerçevesi içindeki şiiri ele alacağız. O, rüyalarımızı süsleyen, şairleri uykusuz bırakan dilberi, gecelerin sonsuz parıltısını, karanlıkların edebî yıldızını, ebediyetin eşğinde bekleyen ürpertiye anacağız. Bunlara dikkat eden Ahmet Hamdi Tanpınar, bakınız şiiri nasıl anlatıyor:

* (Prof. Dr.) İstanbul Aydın Üniversitesi, necatbirinci@aydin.edu.tr

ŞİİR

Sarışın buğdayı rüyâlarımızın,
Seni bağrımızda eker, biçeriz.
Acılar kardeşin teselli kızın,
Zengin parıltıyla dolar gecemiz.

Sukûtun bahçesi tılsım ve pınar
Yıldızdan cümlesi karanlıkların;
İklimler dışında ezeli bahar,
Mevsimler içinde tükenmez yarın.

İçimizde sonsuz çalkanan deniz,
Gülümseyen yüzü kaderin bize,
Yıldızların altın bahçesindeyiz,
Ebediyetinle geldik diz dize.

Şiir, en geniş tanımı ile ‘bir edebiyat türü’ dür. Eskiden yaygın olarak “vezinli ve kafiyeli söz” olarak tanımlanırdı. Bu tanım, bütünüyle “nazım” türünü içine alıyor. Oysa her “vezinli ve kafiyeli” söze şiir diyebilir miyiz? Bunu göz önünde tutanlar bu tanımı “vezinli, kafiyeli ve muhayyel söz” olarak genişlettiler. İşin içine hayali de kattılar.

Şiir için “ nesrin zıddı olan mısra sanatı” da derler. Ancak bunlar kesin tanımlar değildir. Hepsi değişebilir. Eski Yunan filozofu Aristoteles’ten bu yana yapılan bütün şiir tanımları değişmiştir. Bu konuda kesin, sınırları belli bir tanıma ulaşılammıştır. Şiirin mahiyeti de böyle bir tanıma imkân vermiyor zaten.

Şiirin tanımını yapmak, bu tanımı ezberlemek, şiire bu tanım aralığından bakmak şiiri ne daha iyi tanımaya ne de ondan daha çok zevk almaya yardımcı olur.

Şiir tanımlarını ezberleyebiliriz. Şiiri ortaya getiren bütün araçları; vezni, kafiyeyi, mısrayı, beyti vb. öğrenebiliriz. Ancak bu bilgiler ne Yunus’un, ne Fuzûlî’nin ve Nedim’in, ne Yahya Kemal’in, Cahit Sıtkı’nın, Orhan Veli’nin, Osman Türkay’ın ya da başka bir şairin şiirini tam olarak anlamamızı sağlar.

Ancak bu tanımlarda, devirlerin ve akımların anlayışlarının öne çıktığını, bunlara göre şiire birtakım kurallar getirilmeye ve özelliklerinin belirlenmeye çalışıldığını bilmemiz gerekir.

XIX.yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan tanımlarda şiir, daha çok dilin özel bir kullanım biçimi olarak gösterilmiştir. Fransız simbolist şairlerden Valery, şiir için, “*Dil içinde başka bir dil kurmaktır.*” diyor. Buna göre şiir, dilin çok özel şekilde kullanılması ile ortaya çıkıyor, diyebiliriz. Bu anlayış, şiiri, dilin alışılmışın üstünde bir kullanım alanı içinde gösterir. Yine Valery, “*Şiir nesre çevrilemeyen sözdür.*” der.

Yine Fransız simbolist şair Mallarmé’in “*Şiir duygulardan değil, kelimelerden doğar.*” şeklindeki ifadesi de aynı anlayışı bir başka şekilde dile getirir.

Bu yolla, yani dil aracılığıyla insanın üzerinde çok etkili bir söz sanatı ortaya çıkıyor. Bu özelliğe dikkat çeken Cahit Sıtkı Tarancı, şiirden “*Kelimelerle güzel şekiller kurmak sanatı*” diye söz açar.

1979 yılında kaybettiğimiz, 1950’li yıllardan sonra, ölümüne kadar şiirimizin önemli bir tarafını kuran Behçet Necatigil, bu anlayışı şu şekilde geliştirir. “*Şiirin iç yapısı, kelimelerin dağıtım düzeninden, kelimelerin sıralanmasından, onları belli bir terkip, düzen içinde yerleştirilmesinden oluşur.*”

Necatigil’in bu dikkati, aynı zamanda bütün bir şiir geleneğimizin ortak özelliğini dile getiriyor. Buna göre şiir dil ile kurulur, diyebiliriz. Ruhu zenginleştiren hayat tecrübesi şiirin doğması için ilk hamledir. Bu tecrübenin yaşandığı an veya durum sadece anlatım konusudur. Bunlar iç veya dış âlemdeki unsurlarla ifade edilirler. Bunları şiir kabul etmek yanlış olur. Şiir bunların arkasından, dil ile kurulur. Kurulurken de her kelime, şiirin dünyasına gelişigüzel giremez. Onlar, anlam ve seslerine göre seçilirler, özel bir istife göre sıralanırlar.

Behçet Necatigil’in “Solgun Bir Gül Dokununca” isimli şiiri tecrübenin, ânın ve durumun kelimelerle şiir oluşunun seviyeli bir örneğidir:

SOLGUN BİR GÜL DOKUNUNCA

Çoklarından düşüyor da bunca
Görmüyor gelip geçenler
Eğilip alıyorum
Solgun bir gül oluyor dokununca

Ya büyük şehirlerin birinde,
Geziniyor kalabalık duraklarda
Ya yurdun uzak bir yerinde,
Kahve, otel köşesinde
Nereye gitse bu akşam vakti
Ellerini ceplerine sokuyor
Sigaralar, kâğıtlar
Arasından kayıyor usulca
Eğilip alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya da yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiğinde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca..
Kimi de gün ortası yanıma sokuluyor
En çok güz ayları ve yağmur yağınca
Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda.
Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca
Ellerde, dudaklarda, ıssız yazılarda
Akşamlara gerili ağlara takılıyor
Yaralı hayvanlar gibi soluyor
Bun alıyor, kaçıp gitmek istiyor
Yollar, ya da anılar boyunca.

Alıp alıp geliyorum, uyumuyor bütün gece
Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Gerçekten de şiirde, günlük hayatın dilinden alınan kelimelerin çok değişik ve derin etkiler yapabilecek şekilde, çok özel bir istif içinde bir araya getirildiği görülüyor. Bu istif, şiirde sanki büyülu bir hava meydana getiriyor. Bir kelimenin yerini değiştirmek bu büyüü bozar, o güzel hava ve anlam kaybolur. Ahmet Hamdi Tanpınar, kelimelerin sadece anlamlarının değil, âhenk, çağrışım ve sesleri ile çok özel şekilde bir araya gelişlerinin oluşturdukları hülyalı havayı şiir olarak kabul eder. Esasen kendisinin şiirinde de hep bu hülyalı hava eser. Tıpkı “Ne İçindeyim Zamanın” isimli şiirinde olduğu gibi:

NE İÇİNDEYİM ZAMANIN

Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.

Bir garib rüyâ rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgârda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.
Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.

Şiirde kelimelerin anlamı kadar, hatta ondan daha önemli olan, onların söyleyiş şekilleridir. Şiir dilinde, günlük dilin kaldıramayacağı derecede anlam zenginliği ve yoğun âhenk görülür.

Buna işaret eden Voltaire, şiiri “ruhun müziği” diye tanımlar. Ahmet Haşim de şiiri, musiki ile söz arasında, ancak sözden çok musikiye yakın

bir varlık olarak kabul eder. Alfred de Vigny ise şiiri “billurlaşmış coşku” olarak görür. Vigny’in bu tanımına Cahit Sıtkı’nın “Bu Sabah Hava Berrak” isimli şiiri ne kadar uyuyor:

BU SABAH HAVA BERRAK

Bu sabah hava berrak;
Bu sabah her şey billûrdan gibi.
Gök masmavi bu sabah,
Güzel şeyler düşünelim diye.
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar,
Bulutlara hayretinden.
Işıldıyor kanat seslerinde kuşların
İlk uçtukları günün altın sevinci.
Karlı dağlardır sefere çıkmış,
Vadideki suyun şırıltısında.
Ben gülüm, ben karanfil, ben de yasemin diyor,
Renk renk kokularla çiçekler,
Sahiplerinden memnun evlerin bahçelerinde.
Boy boy insan gölgeleri kımıldar
Güneşi içmiş kaldırımlarda.
Belli adım atışlarından,
İçlerinden geçen şey.
Bütün erkekler delikanlı
Bütün kadınlar genç kız,
Fakirinde refah,
Hastasında sağlık
Sorulsa çocuk bahçesi derim,
Karşı bayırdaki mezarlık.
Bu sabah hava berrak,
Bu sabah her şey billûrdan gibi.

Cahit Sıtkı’nın anlattığı bu coşku, onun şiiri ile bütün insanlara yayılır: İnsanlar âdeta onun işaret ettiği tabiat ve dile getirdiği duygularla hayatı zenginleştirirler; onu, yaşanılır, katlanılır, hatta mutlu olunacak hâle getirirler. Güne iyimser duygularla, güler yüzle, tebessümlerle başlarlar. Yeni bir günü yaşama sevinci ile karşılarlar.

Bu duygular sadece Cahit Sıtkı'ya ait değildir. Hayatı onun gibi gören ve değerlendiren başka şairlerimiz de vardır. Bakınız Özker Yaşın aynı duyguları “Öylesine Güzel” isimli şiirinde nasıl dile getiriyor:

ÖYLESİNE GÜZEL

Ben içinizden biriyim
Sizin gibi umutlarım, kederlerim
Sizin gibi geldim dünyaya
Sizin gibi çekip gideceğim.

Hep aynı gökyüzü altında
Geçmekte ömrümüz.
Tanrının verdiği nimetleri
Haklı haksız bölüşürüz.

Bütün iş kalbimizin çarpmasında
Onun gümbürtüsü ne hop aman
O çarptıkça hayatın şenliği
Gözlerin aynasında.
O çarptıkça güler, ağlarız...
İnsanları kucaklamak gelir içimizden.
Gün olur üşür, gün olur terler.
Yaşadığımızı anlarız.

Sana şükürler Tanrım
Özsu yürümüş kollarıma
Kalbim çarpıyor, nefes alıyorum
Gökyüzünü görüyorum
Toprağı görüyorum
Ağaçları görüyorum!

Dünya öylesine güzel ki,
Öylesine güzel ki yarattığın insanlar
Nasıl memnun olmayayım yaşadığıma,
Çok şükür bir iş tuttu ellerim,
Her gün keten örtülü soframda

Alın teriyle kardığım ekmeğim,
Sürahide şerbet gibi suyum var.

Şiirimize halk kültürünün değerlerini getirmeye, bu değerlerle şiir dünyamızı zenginleştirmeye gayret eden Ahmet Kutsi Tecer de şiiri “dilin tam anlamıyla bir ses haline gelmiş ve hayâl unsurlarından dokunmuş şekli olarak tanımlar. Onun nazarında şiir bir “transpositon” dur:

HALAY

Davranın, halaya durun koçaklar,
İşte baş, işte davul, işte meydan!
Güzel halay çeken, güzel kucaklar,
Güzeli sevmeyen çıksın aradan!

Çal davul çal, güm güm oynasın yürek,
Üfle zurna üfle, uzun uzun çek,
Yiğit olan, efe olanlar gerçek,
Ayak ayak gider, çıkmaz sıradan.

Dönün dalga dalga, yol yol dönünüz,
Dönün takım takım, kol kol dönünüz,
Geniş geniş dönün, bol bol dönünüz,
Dönün, bağışlasın sizi yaradan!

Ulu çamlar gibi işte beşiniz,
Sıra dağlar mıdır yoksa eşiniz?
El ele tutuşun, hep birleşiniz,
Sizinle ögünür elbet bu vatan!

Tecer der çalınır gönlümde davul,
Ana kız el ele, babayla oğul,
Yiğitler çıkıyor meydana, savul,
Savul gam, kasavet bugün buradan!

Yahya Kemal, Cahit Sıtkı ve Ahmet Kutsi'den daha önce şiirin “ses” özelliğine dikkati çekmiş, hatta “Ses” isimli rubaisinde bu görüşünü şöyle ifadelendirmiştir:

Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver

Yahya Kemal “şiiri yazılıp okunan bir şey değil, söylenen ve dinlenen bir şey” olarak görür. Ona göre şiir, “Musikiden başka türlü bir musikidir. (...)” Şiirde nefes ve ses iki esaslı unsurdur. Mısraların ayakları yerden kopmazsa ve uçmazsa, yahut da, ister en hafif perdeden olsun, ister İsrail’in sûru kadar gür olsun, kulağı bir ses gibi doldurmasa halis bir şiir değildir.” Yahya Kemal’in arkasından, şiire bir bakışını verdiğimiz Tanpınar, bu konudaki görüşlere “kanatlı söz”ü de ekler ve üstâd olarak kabul ettiği Yahya Kemal’e daha da yaklaşır. Ahmet Haşim ise kanatlanmanın derecesini şöyle tayin eder:

Yarı yoldan ziyade yerden uzak
Yarı yoldan ziyade mâha yakın.

Şiirin dili nesirden çok farklıdır. Sözümlüğün başlarında şiir hakkında bir görüşünü verdiğimiz Valery, bir yazısında “nesri yürüyüşe, şiiri raksa” benzetir. Hocam Mehmet Kaplan, Valery’in bu sözü üzerinde önemle dururdu.

Yürüyüşün gayesi belli bir hedefe varmaktır. Yürüyüş, önceden belirlenmiş bir noktaya doğru yönelme hareketidir. Yürüyüş gibi düz yazının da gayesi bellidir. Yazı boyunca dile getirilen her şey o gayeye yöneliktir.

Raksta ise birtakım ölçülü, birbirine benzeyen hareketler vardır. Ancak bu hareketlerin amacı yine kendi üzerine yönelir. Rakstaki hareketlerin çoğu başladığı noktaya döner. Onlar kendi içinde başlar, kendi içinde biter. Kendi kendilerini tekrar ederler ve olgunlaştırırlar. Raksla bir yere gidilmez. Gideceği yere raks ederek giden birini hiç gördünüz mü? Şiir de raksa benzer, gayesi sadece kendisidir. Özellikleri birbirinden çok farklı olan raks ile yürüyüşte kullanılan uzuvlar aynıdır: ayaklar. Şiir ile düz yazının da kullandığı malzeme aynıdır: dil. Ancak bunlar aynı malzemeyi çok ayrı şekiller içinde bünyelerine alırlar.

Sadece kelimeler değil, tek bir duygu bile, bin bir çeşit ifade şekli ile ve bazen de heyecan yüklü olarak şiirin çerçevesinde yer alır. Orhan Şaik Gökyay'ın, o hepimizin “Bu Vatan Kimin?” şairi olarak tanıdığımız Gökyay'ın “Karmakarışık” isimli şiiri bakın bu karışıklığı nasıl sıraya koyuyor?

KARMAKARIŞIK

Yerlerden göklere ağlar germişim,
Şu akan yıldızlar benim, benim, benim!
Dizinin dibine postu sermişim,
Güler de güler canım, canım, canım!

Yapraklar, çiçekler, meyveler dalı,
Gözlerin, dillerin müjdelere dolu.
Ben de kendimi kapmış koyvermişim,
Başım duman duman, içim inim inim!

Yollara düşmüşüm, elsiz, ayaksız.
Türküler düzmüşüm, sözsüz, duraksız.
Sesini almışım, sazımı kırmışım.
Telden uçuğu gider ünüm, ünüm, ünüm!

Selâm şu bağıma çarpan yankıya,
Elvedâ neden'e, vedâ çünkü'ye
Bir masala giden yolda durmuşum,
Sana çevrilmiş yönüm, yönüm, yönüm!

Ateşe vermişim dört bir mevsimi,
Tek yaprağa indirmişim takvimi,
Gece olmuş, seni düşte görmüşüm,
İlle geçmiyor günüm, günüm, günüm!

Bahtı beni almış, çekmiş götürmüş,
Ceylanlar dolusu yere getirmiş,
Sana nişan almışım, beni vurmuşum,
Akar da akar, kanım, kanım, kanım!

Sesler döner yoldan; dünüm, dünüm, dünüm;
Sesler düşer yollara, sonum, sonum, sonum;
Zehir mi, bal mıdır, bir şey karmışım,
Yemesi güç a benim, benim, benim!

Nesrin özel bir şekli yoktur. Daha doğrusu tek bir şekli vardır, o da bellidir. Konusu da sınırlıdır, sınırlı olmak zorundadır. Şiir ise Baudelaire'in dediği gibi "Sınırlı içinde sınırsızın ifadesidir." Gerçekten de şiir, okunup bittikten sonra da bizde devam eder. Duygularımızı zenginleştirir, dile getirdiği dünyayı içimizde yeniden kurar, bizi o dünyanın şartlarına taşır. Hatıralarımızı tazeler. Okuduğumuz her şiirde daima kendimizden bir şeyler buluruz. Orhan Veli'nin "Anlatamıyorum" isimli şiiri ile, duygularımızı ifade etmekten aciz kaldığımız, onları bir türlü dile getiremediğimiz zamanları hatırlamaz mıyız? Bu şiirle, bildiğimiz kelimelerin duygularımızı ifadede yetersiz kaldığını daima hissetmez miyiz?

ANLATAMIYORUM

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısrararımda;
Dokunabilir misiniz
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum,
Anlatamıyorum.

Duyguları şiire aynen aktarmak gerçekten mümkün değildir. Aktarılanlar da hissedilenleri tam ifade edemez, çünkü kelimeler duyguların, isteklerin, sevginin, heyecanın tam karşılıkları değildir. Ama şairler, her zaman Orhan Veli gibi duygularını dile getirememekten şikâyet etmez, yakınmazlar. Bazen de içlerinde uyanan duyguların havasına kendilerini kaptırıp, istedikleri gibi yaşayamamanın sıkıntısını dile getirirler. Bin bir bağ, bin

bir engel onları kuşatmıştır. Bu engelleri aşamazlar. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Şair bu sebepleri açıklamak zorunda değildir., açıklamaz da, ama o özlediği hayata doğru daima bir atılma hissini içinde canlı tutar. Bazen de şairler, Zeki Ömer Defne'nin yaptığı gibi, bu özlemlerini dile getirirler. Bakınız Zeki Ömer Defne, “Kıyıdaki Tekne” isimli şiirinde bu duyguları nasıl söze aktarıyor:

KIYIDAKİ TEKNE

-Ünlü Ressam BRAQUE'a-

Kurudum da kadid oldum kumlarda,
Sefer bekleye bekleye her gün ben
Enginlerden bir rüzgâr esmez mi serin serin,
Pul pul ürperişler geçer içimden.
Bir gün atlayıveresim gelir şu kıyılardan
Işıl ışıl, yeşil yeşil sulara.
Al başını, çek git, der deli gönül
Verip kendini bir büyük rüzgâra!

Tâ yanı başında durup da böyle
Hasretini çektiğin şeylere hasret gitmek!..
Hem tut o sular için halkol, hayat ol,
Hem tut sonra o sulara hasret çek!

Biraz dalacak olsam, tâ içimden bir şeyin
Çıkıp dolaştığını duyuyorum denizde.
Ama öyle bitirmiş ki kum beni,
Ardından bir türlü gidemiyorum işte

Bazen ayak sesleri duyarım dört yanımda,
Bakarım: masmavi, levent bir umut...
Bakarım: sülün gibi bir serene sarılmış
Püfür püfür bir bulut.

Başımı, bordamı dövsün dalgalar,
Tuzlar tahtalarımı kemirsin istiyorum,

Çek beni fırtına, çek beni deniz!
Bırak beni sahil, bırak beni kum!

İnsanietinize sığmıyorum!

Şiir dili, günlük dilin bazı kelimelerle süslenmiş şekli değildir. Şiir dili kendine özgü bir dildir. Şiir, her gün gelişigüzel kullandığımız kelimeleri, işlenmiş, berrak bir sanat malzemesi hâline getirir. Şair, duygu, heyecan ve hayallerini bu kelimelere yükler. Bu arada şairin duyguları ile kelime arasında bir gerilim kendini gösterir. Şiir bu gerilimden doğar.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Fırarî" isimli şiirinde bu gerilim ve heyecan doruğa varır. Şiirin son kıtası şöyledir:

Zülfünün yay gibi kuvvetli çelik tellerine
Takılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek,
Sen bir âhu gibi dağdan dağa kaçsan da yine
Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek

Burada Çamlıbel'in tavrı Eflatun'un şair tanımına ne kadar da uyuyor. Ona göre şair aklın ölçüleri dışında, kahredici duyguları olan, ölçsüz davranışları içinde bulunan ve ruhunu vahşi tabiat manzaraları ile besleyen insandır. Necip Fazıl Kısakürek'in ilk şiirlerinde bu hava kendisini daima hissettirir.

Her şiirin bir konusu vardır. Şiirde konu önemli değildir. Önemli olan konunun işlenişidir.

Dünya edebiyatında binlerce aşk, ayrılık, ölüm, tabiat, vatan ve daha başka konular üzerinde şiirler yazılmıştır. Böyle olunca bu konuların aşınmış, yıpranmış, eskimiş olması gerekir. Oysa bu konular usta şairlerin elinde, ilk defa işleniyormuş gibi yeni ve el değmemiş şekle girerler. İşte buna bakarak şiirde konu önemli değil diyebiliyoruz. Başarılı şairler, her devirde, çok işlenmiş konuları, yeni duyuş ve anlatış şekilleri ile ve ilk defa olarak ele alınıyormuş gibi ortaya getirebiliyorlar.

Ahmet Muhip Dıranas'ın "Serenad" isimli şiiri bir aşk şiiridir. Ama şair aşkını dile getirirken hayattan ve tabiattan aldığı pek çok unsuru bakın nasıl hiç alışılmadık bir yapı ve sıra içinde bir araya getiriyor ve edebiyatımızın en güzel aşk şiirlerinden birini ortaya koyabiliyor:

SERENAD

Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana.

Şeffaf damlalarla titreyen, ağır
Goncanın altında bükülmüş her sak.
Senin için dallardan süzülen ıtır,
Senin için karanfil, yasemin, zambak...

Bir kuş sesi gelir dudaklarından;
Gözlerin, gönlümde açan nergisler.
Düşen öpüşlerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.

Pencerenden bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlemde bulut, saçlarımda çiğ.

Şiir bir düşünceyi yaymak, toplum sorunlarını dile getirmek ve onlara çözüm yollarını göstermek, birtakım tezleri ispatlamak, karşı tezler ortaya koymak, onları anlatmak, bilgi vermek gayesi ile yazılmaz. Bu gibi yazıların alanı nesirdir. Ancak şiirde fikir ve düşünce olmaz da denilemez. Şiirdeki fikir ve düşünce elmanın içindeki besleyici usare gibidir. Zevkle yenilen bir elmanın besleyici özelliğinin farkına bile varılmaz.

Yahya Kemal Beyatlı'nın "Bir Tepeden" isimli şiiri, bakın, bize neleri anlatıyor:

Rü'yâ gibi bir akşamı seyretmeğe geldin
Çok benzediğin memleketin her tepesinde .
Baktım: Konuşurken daha bir kerre güzeldin,
İstanbul'u duydum daha bir kerre sesinde.

İrkin seni iklimine benzer yaratırken,
Kaç fethe koşan tuğlar ufuklarla yarışmış.
Tarihini aksettirebilsin diye çehren,
Kaç fâtihin altın kanı mermerle karışmış.

Şiirde yoğun bir fikir zemini vardır. Sevgili ile coğrafya, dil, İstanbul, tarih ve Türklük arasında bağ kuruluyor. Ama biz bunların farkına ilk okuyuşta değil de şiir üzerinde düşünmeye başlayınca varıyoruz. Şair bütün bunları ustalıklı bir anlatım şekli ile kadın güzelliği çerçevesine yerleştirmiş ve şiir, kadın güzelliğinden söz açan bir aşk şiiri görünümü almış.

Şiirde coğrafyadan da tarihten de söz açılır. Ancak bu söz açış coğrafya veya tarih kitaplarının verdiği bilgileri nazma dökerek olmaz. Coğrafya ve tarih çok ayrı bir yapı ve kadro içinde şiire girer. Coğrafyanın, tarihin ve her ikisinin birlikte işleniş duygu ve hayal planında gelişir. Şiirde sıradan bilgi ve çıplak gözle bakıp göremeyeceğimiz özellikler dile getirilir. Zaman ve mekân, sırlarını şairlere açar, onlar da bunları bize anlatır. Biz de coğrafya, vatana veya tarihe şairlerin duygu aralığından bakarız. Bizim için yeni anlamlar kazanırlar. Tıpkı Osman Türkay'ın Beşparmak dağlarına baktığı gibi. Bakınız Türkay, "Beşparmak Senfonisi"nde bu dağları nasıl görüyor:

BEŞPARMAK DAĞI MELODİLERİ

Bir yaz gününün bu eşref saatinde
Yeşil çamlar
 Yalçın kayalar
 Başdöndürücü uçurumlar
Kaleler

Saraylar
Eski yapılar,
Kıvrımlı asfalt yollar
Ağaçlar
Pınarlar
Soğuk sular
Akıp gitmede rüyalarımından...

Şarkılarını dinliyorum yüce Beşparmak
Şarkılarını dinliyorum binlerce kilometre uzakta
Thames'in süt mavi sisleri ortasında
Evrensel sevgi
Umut
Ve
Gerçekten
Beş bin ışık yılı gelecekte
Koparıp yüreğimize armağan ettiklerin:
Defne kokan
Laden kokan
Bestelerin
Öyle renkli
Öyle candan
Öyle derin
Ezgilerin
Sezgilerin
Çizgilerin
Senin...
Üstümde bir gök var mavi
Altımda ovalar zeytin yeşili
İçimde duygular bir iç deniz
İçice dalgalı Akdeniz

II

Kimbilir bu anda ben neredeyim
Belki de uzanıp tutmak istediğim göklerin içindeyim
Bir şafak alı yel esmede komşu ülkelerden

Kimbilir nereden
Belki Toroslar'dan
 Belki Akdeniz'den
Belki de karşı sahildeki şehirlerden
Antalya'dan?
Anamur'dan?..
 Adana'dan?..
 Mersin'den?..
Kendimi boşluklara bırakıp haykırmak geçiyor içimden:
Beşparmak!
 Beşparmak!
 Bizim beşparmak!
Etten nasıl ayrılır tırnak!

İşte karşımdasın çiçekli bir dal gibi
Ufku bir uçtan bir uca kuşatan hilâl gibi

Şiir hangi yönde gelişirse gelişsin; ıstırap veya mutluluk, sevgi veya nefret, korku veya sevinç heyecan veya sükûnet anlatsın, mutlaka ruhu zenginleştiren bir hayat tecrübesinin arkasında doğar. Ama şiirde hikâye veya roman gibi türlerin akan bir zaman kadrosu yoktur. Şiirde insan hayatının veya tabiatın, veyahut her ikisinin bir arada, belirli bir ânı yer tutar veya o ânın durumu dile getirilir. Bu başlangıç noktasından sonsuz genişliğe veya derinliğe yol aranır. Tanpınar'ın işaret ettiği “yekpare bir an” a ulaşılmak istenir. Bu durum, dış âleme ait unsurlarla anlatılabileceği gibi, iç dünyamızı, ruh hâlimizi ilgilendiren kelimelerle de söze getirilebilir. Bunu büyük ölçüde ânın psikolojisi belirler. Tıpkı Ahmet Kutsi Tecer'in “Nerdesin?” isimli şiirinde olduğu gibi:

NERDESİN?

Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: -Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.

Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgârlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: -Nerdesin?

Bütün sevgileri atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben,
Elverir ki, bir gün bana, derinden,
Tâ derinden bir gün bana:”Gel” desin.

Şairler yaşadığı dönemin şahsiyetlerini veya tarihte yer almış kişileri de konu alabilirler. Günümüzden veya geçmişten her insan, şiirin dünyasında yer tutabilir. Sevgililer, kahramanlar, devlet adamları, din adamları, peygamberler, veliler, sokaktaki insanlar, hepsi. Ama bunlar şiire oldukları gibi girmezler. Şairin yeniden şekillendirmesinden, şahsiyet vermesinden, dikkatinden geçerler. Adeta hayata yeni baştan sokulurlar. Şair onlara yeni özellikler katar, davranış biçimleri, düşünme ufukları taşır. Hayatlarına, davranışlarına yeni anlamlar yükler. Kendi görüş, duygu, düşünce ve hayallerini onlarla yaşatır. Tıpkı Asaf Halet Çelebi'nin Hallac-ı Mansur'da yaptığı gibi. Bakın Çelebi, Mansur'u nasıl anlatıyor, “Mansur” şiirinde:

MANSUR

Renkler güneşten çıktılar,
Renkler güneşe girdiler
Renkler güneşsiz öldüler
 Ne renk gerek bana
 Ne renksizlik

Güneşler bir yerden çıktılar
Güneşler bir yere girdiler
Güneşler onsuz öldüler
 Ne aydınlık gerek bana
 Ne karanlık

Şekiller bir yerden geldiler
Şekiller bir yere gittiler

Şekiller görünmez oldular

Büyük köse vur
Bütün sesler bir seste boğuldu
Mansur
Mansuuur

Şiirin dünyasını sınırlamak zor. Söylemiştik ya, “sınırlının içinde sınırsız olandır şiir.” Hayat sınırlıdır, başlar serpilir, renklerin, solar, kaybolur. Ama bir yerlerde ve şiirlerde devam eder. Aşk da öyle. İnsanla başlar, onun yüreğine düşer onda devam eder. İnsan ölür, ama aşk ölmez. Bir başka gönülde varlığını ve saltanatını sürdürür. Rüzgârın uğultusu, yeşeren ve sararan tabiat, topraktan yükselen bahar kokusu, denizin dalgaları ve uçsuz bucaksız gökyüzünde yıldızlar, her şey şiirdir. Her şey şiirdir, hüznlerimiz, kederlerimiz, sevinçlerimiz, bir elden diğerine geçen sıcaklık, bakışların derinliği, rüzgârın önünde savrulan saçlar ve yalnızlık... Hatırlanan ilk ürpertiler, hevesler, ilk aşk sözleri, her şey şiirdir.

Ataol Behramoğlu her şeyin şiir olduğunu şöyle dile getiriyor:

HER ŞEY ŞİİRDİR...

Her şey şiirdir. Uğultusu rüzgârın
Bir ırmağa usulcacık yağan kar
Her gece okunan bir dua çocuklukta
Gökyüzünde bölük bölük turnalar

Her şey şiirdir, sevinç ve keder
Dünyada olmak duygusu...
Kıyıda, ıssız kayalıklarda
Kendi başına ışıldayan su

Her şey şiirdir, şimdi, şu anda
Ak kâğıt üstünde dolanan elim
Karşiki avluda salınan söğüt
Yandaki odada uyuyan bebeğim
Her şey şiirdir, ve imgeler ki

Sancılı ve karmakarışıklırlar
Bir elden bir başka ele geçen duyum
İki ırmak gibi birleşen dudaklar

Her şey şiirdir ve bir gün belki
İlk aşkım ilk göz ağrım şiir
Koynunda ona yazdığım mektuplar
Bir yerlerden çıkıp gelecektir...

Her şey şiirdir de şiirin bizdeki yeri nedir? Bizim şiire karşı tavrımız nasıldır? Şiire verdiğimiz değer ne kadardır? Onu hayatımıza ne ölçüde katıyoruz. Onunla hayatımızı ne kadar güzelleştiriyoruz? Bu soruları da sormuş şairler ve cevaplarını da vermişler. Necip Fazıl "Nakarat" isimli şiirinde şiir için beslediği umudu şöyle dillendiriyor:

Doğar bir gün benim günüm,
Çoğu gitti azı kaldı.
Kırk gün kırk gece düğünüm,
Ektik ektik yetiştircek
Çoğu gitti azı kaldı.
Bütün yollar bitişecek
Çoğu gitti azı kaldı.

Umarım dünya şiirin ekmek gibi aziz sayıldığı günleri görür.